

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Odd. pro vědeckou činnost PedF UK
M.D. Rettigové 4
116 39 Praha 1 – Nové Město

Posudek oponenta na dizertační práci

Autor: PhDr. Helena Kalábová

Téma práce: **Nemoc jako příležitost k péči a pozornosti**

Oponent: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Technická univerzita v Liberci
Studentská 2
460 01 Liberec

Společenská závažnost a aktuálnost tématu:

Společenská závažnost tématu předložené dizertační práce **Nemoc jako příležitost k péči a pozornosti** je spatřována zejména v následujících souvislostech:

- trend různých forem somatických, psychických a psychosomatických onemocnění, potíží a problémů je dlouhodobě vzestupný a mnozí lidé jej neberou nebo nechtějí brát na vědomí do okamžiku, než se dotkne jich samých nebo jejich blízkého okolí;
- tradiční koncepce chápání nemoci výhradně jako „poruchy“ funkce orgánu (organismu) podobně jako je tomu v technickém zařízení (porucha součástky nebo spoje mezi součástkami) se jeví v mnoha ohledech jako jednostranné a překonané;
- nelze přehlížet, že nemoc i ne-moc má dopady psychické nejen na pacienta samotného, ale i jeho okolí a tím se vztahuje k celé společnosti;
- vypreparování řady hodnot z každodennosti života a jejich jednostranně pojatá konfrontace s konzumní realitou současnosti vede k hodnotové a normativní erozi či zmatku, které, zdá se, přeci jenom ještě některé lidi zneklidňují. Odkazy na jejich jména najdeme v mnoha případech v seznamu literatury této práce.
- léčebná, psychoterapeutická i sociální práce a poradenství mají smysl jen ve své praktické každodennosti, definované ne vždy zcela zřetelnými výsledky, ale zejména horizonty.

Smysl a hlavní cíle dizertační práce

Smysl a cíl dizertační práce spatřuje autorka v tom, že „na lidské tělo nelze pohlížet pouze jako na předmět, který je rozebírán na jednotlivé části a pak jsou popisovány funkce jednotlivých spojení mezi nimi.....práce je zaměřena na vysvětlení celku, jenž není sumací jednotlivých částí, ale svébytnou entitou. Péči o duši, shodně s Paloušem, pak chápe jako základní formu výchovné činnosti, jejímž cílem je probudit duši člověka, uvolnit jeho možnosti, zabezpečit jeho bytí a přivést ho ke spolusdílení na bytí jsoucího“ (str.2 posuzované práce). Helena Kalábová postupnými, logicky navazujícími úvahami směřuje k vymezení a vysvětlení významu filosofického zřetelu celkovosti pojetí nemoci, medicíny včetně pozice nemocného (pacienta) a lékaře.

Doktorandka se tak soustředila na společensky velmi citlivé téma, provázené silným emotivním nábojem – realitu nemoci ve spojení s hlubšími filosofickými otázkami bytí. Činí tak v době, kdy zejména etický rozměr nemoci je stále více zatlačován utilitarismem, komercí a přepočítáváním na „má dáti – dal“.

Metodologie dizertační práce:

Předložená práce obsahuje 121 stran textu. V seznamu literatury je uvedeno úctyhodných 172 titulů české i zahraniční literatury a další zdroje (časopisy, odborné semináře atd.).

Vytyčenému cíli a s ním spojeným záměrům odpovídá metodologie zpracování tématu. Autorka prostudovala, zhodnotila, analyzovala a posléze inspirativním a neobyčejně zdařilým způsobem propojila s vlastní odbornou praxí psychoterapeutky mnohé přístupy, myšlenky i celé koncepce chápání člověka v celé šíři jeho existence. Práce obsahuje i vypovídající a výborně zpracovanou kazuistiku.

Výsledky práce a nové poznatky

V **úvodu** práce (s. 1 – 11) nalezneme diskuzi dotýkající se cartesiánského obrazu těla a mysli. Autorka následně tuto diskuzi rozšiřuje a posuzuje tak, že čtenáře postupně provází různými názory a pojetími mnoha významných autorů a autorek, především z řad filosofů. Dostává se tak až k závěru, že je třeba „uchopit pohyb nemocného člověka jako celek“, což lze učinit jen intencionálně. V této části práce nacházíme i apel na přípravu „lidských“ terapeutů tak, jak to měli na mysli Maslow, Rogers a další klasikové humanistické psychologie. Závěrem této části práce se Helena Kalábová zabývá nástinem problematiky etiky současného pojetí zdravotnictví a péče o pacienta. Tento záměr, byť ne vždy vyslovený, se prolíná celou dizertační prací a svědčí tak o hlubokém, přemýšlivém a chápajícím přístupu autorky k nemocným lidem.”

Ve **2. kapitole**, nazvané „Charakteristika pracoviště antropologického lékařství“ (s. 11 - 20) se autorka zabývá přístupem terapeuta k pacientovi. Podobně jako v dalších částech práce se jí zde daří plynule aplikovat myšlenky z odborné literatury a propojovat je s vlastními přístupy. Poukazuje na Neubauerovu myšlenku, že vnitřní svět člověka je „upředen z příběhů, jimiž jsme účastníky, vnitřními pozorovateli (s.12 posuzované práce). Celá tato kapitola velmi zdařilým způsobem ukazuje celou šíři problematiky vztahu terapeut pacient, pacient – okolí (rodina). I proto se v jejím závěru dostává k hermeneutice.

Kapitola 3. (s. 20 – 31) „Časová osa – hermeneutika „životního příběhu“ je věnována převážně somatizaci. Autorka zde zjevně využívá své zkušenosti z ordinace, z mnohaleté práce s pacienty. Z psychoanalytických úvah (ochranná funkce nevědomí) se odráží k popisu práce s pacienty s chronickými obtížemi, aby se dostala k jádru kapitoly – práci s časovou osou. Uvědomění si „historie“ svého příběhu pacientem je často bolestnou konfrontací s potlačenými nejen prožitky, ale i zjištěním vztahovosti uvnitř orientační či prokreační rodiny. Kapitola musí zaujmout každého psychoterapeuta, který se chce vymanit z „tržních“ postupů při práci s pacientem (rychle zjistit, rychle doporučit, rychle konstatovat skutečný či jen domnělý pokrok, platba za úkon.....). Kazuistika na konci kapitoly vhodně dokresluje dříve řečené.

Kapitola 4. – (s. 31 – 52) nese název „Krise“. V této stati je zprvu pojednáno slovy A. Hogenové o úzkosti a bytí k smrti, smrt je chápána jako schránka, v níž je „NIC“, jako schránka bytí (s. 31 posuzované práce). Dr. Kalábová dále rozpracovává myšlenky Heideggerovy a Husserlovy, aby v další subkapitole přešla k péči o duši v pojetí Sókratově a Platonově. Dále se zabývá Patočkovými referenty. Tyto životní pohyby člověka jsou v kontextu celé práce velmi významným počinem vztahujícím se právě k pochopení poslání celé předložené práce.

V podkapitole Krize - reakce na tělesné úrovni se autorka vrací k přímému vztahu těchto úvah k realitě světského pobytu, k reakcím organismu na prožívanou zátěž.

Kapitola 5. – „Řeč těla“ (s. 52 – 69) je prochnuta úvahami o pojetí tělesnosti, tělesnění. Vztahování těla k okolí, světu a sobě samému, jáství je popsáno na podkladě statí A. Hogenové, J. Patočky, N. Pelcové, E. Husserla a dalších. Dr. Kalábová zvláště v této kapitole potvrzuje svoji výjimečnou schopnost nakládání s jazykem, jednotlivé myšlenky a úvahy jsou v tomto náročném tématu utříděny tak, že se stávají pochopitelnými i pro čtenáře, který se s touto problematikou teprve seznamuje. Vedle otázek nemoci, ne-moci se autorka opět vrací k tomu, jak často souvisí zdánlivě zřetelná fyzická bolest s klimatem rodiny, se životním pohybem pacienta, s prostorem a časem.

6. kapitola – „Bolest jako evidence“ (s. 70 – 86) je pojata jako úvaha nad tématem zbavovat se bolesti a být bolesti zbavován (zbaven). Dr. Kalábová, podobně jako v celé práci, postupně abstrahuje od prezentovaného tématu tím, že je uvádí do širších souvislostí jak individua, tak např. rodiny. I bolest je součástí životní cesty.

Kapitola 7. „Psychoterapie“ (s. 86 – 102) V té se autorka soustřeďuje na výklad rozdílného pojetí klasických modelů psychoterapie (psychoanalytický, rogersovský apod.) a daseinanalýzy. Zabývá se i osobností terapeuta, terapeutickým vztahem s pacientem a jeho etikou. V kapitole se opět velmi zdařile snoubí teoretická připravenost a erudice autorky a s jejími praktickými zkušenostmi z psychoterapie. Proto je i zde tak patrné její zaujetí tématem.

Kapitola 8. Psychoterapeutická intervence v bio – psycho - sociálních souvislostech je umně zpracovanou kazuistikou, prokládanou odkazy na úvahy filosofů, ale i úvahami autorky - terapeutky a její vnitřní hodnocení stavu terapie.

Význam práce pro společenskou praxi a další rozvoj vědy

PhDr. Helena Kalábová předkládá *velmi zdařilou a přínosnou studii*, která osobitým a neotřelým způsobem pohlíží na širokou dimenzi nemocného člověka. Soustředila se do oblasti somatopsychických obtíží, poruch a nemocí vedena snahou ukázat, že bez „ošetření duše“ nelze považovat člověka za nejen vyléčeného, ale i léčeného, že problém naopak velmi často vzniká na životní cestě člověka, ne pouze v jeho minulosti (tak, jak to má na mysli psychoanalýza), ale i přítomnosti a tím může mít vliv či přímo ohrožovat i budoucnost. Problém v prvním (Patočkově) referentu může být předán jako dispozice pro vznik somatických, výchovných, partnerských a jiných problémů u další generace.

Vědecký a praktický přínos práce lze vidět především v tom, že autorka velmi zdařilým způsobem ukazuje široké terapeutické i medicínské obci „jiný“ pohled na problematiku nemoci. Neomezuje se jen na osobu nemocného. Sleduje i dopady nemoci na okolí nemocného člověka, neopomíná ani lékaře nebo terapeuta, jako aktéra „druhé strany“ příběhu. To vše je pozoruhodným způsobem vystavěno na široce pojatém základu filosofických úvah.

Přínos dizertační práce :

- práce může sloužit po ne příliš náročných úpravách spíše didaktického charakteru jako učební text pro širší vědní základ studia pro lékaře, psychology, speciální pedagogy i jiné odbornosti, pracující v oblasti poradenství
- práce přesvědčivým způsobem ukazuje na nutnost revidovat některé tradiční přístupy k pacientovi i jeho okolí a soustředit se vedle těchto skutečností i na ošetření duševna a to i mimo medicínskou oblast
- práce ukazuje i nezbytnou nutnost studia alespoň základů filozofie pro odborníky z řad tzv. pomáhajících profesí

Předložená dizertační práce PhDr. Heleny Kalábové splňuje stanovené podmínky, a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Liberci 7. července 2009

PhDr. Jan Sochůrek, PhD.